

Gemeenschap bouwen door dienstbaarheid

Filippenzen 2.1-13

Jos M. Strengholt

Maadi 2010

Velen van ons zijn wereldburgers die voortdurend onderweg zijn. Om de paar jaar verhuizen we naar een ander land, een andere miljoenenstad, een nieuw huis. Iedere keer passen we ons weer aan een nieuwe cultuur aan, maken we nieuwe vrienden en krijgen we nieuwe collega's.

We leven voortdurend met het verlies van huizen waar we ons thuis voelden en van vrienden die ons dierbaar zijn. Tegelijk wonen we ver van de natuurlijke gemeenschappen waarin we zijn opgegroeid: onze familie en de vrienden uit onze jeugd.

De laatste keer dat ik een huis in Nederland had, woonde ik op tien minuten afstand van mijn ouderlijk huis. Een broer en een zus van mij wonen nog altijd binnen een straal van minder dan twee kilometer van dat huis waarin we zijn opgegroeid.

Ver van familie en vrienden wonen kan soms pijnlijk zijn. Voor anderen is juist die afstand tot hun oorspronkelijke gemeenschap een van de redenen waarom ze het leven als nomade aantrekkelijk vinden.

We zijn sterke mensen, gewend om onze problemen zelf op te lossen. Maar juist in zo'n levensstijl is het heel gemakkelijk om je soms diep eenzaam te voelen, omdat wij geschapen zijn als sociale mensen, mensen die bedoeld zijn om in gemeenschap met anderen te leven.

Wie wij zijn, wordt in belangrijke mate bepaald door de gemeenschap waarvan wij deel uitmaken: ons gezin, onze vrienden, ons werk en onze kerk.

Mijn ervaring is dat velen van ons, om de pijn van steeds opnieuw ontworteld te worden te verzachten, de neiging hebben om innerlijk enige afstand te bewaren tot de mensen en de tijdelijke gemeenschappen waarvan we deel uitmaken.

Om de pijn van telkens weer afscheid nemen te vermijden, ontwikkelen we een mechanisme waarbij we onszelf alleen toestaan ondiepe wortels te slaan. We hebben vaak heel prettige, warme en gelukkige relaties, maar ze blijven ook vaak verbazingwekkend oppervlakkig.

We geven onszelf niet helemaal aan andere mensen, omdat we weten dat we over een paar jaar toch weer afscheid zullen nemen. En ontworteld worden doet nu eenmaal pijn wanneer de wortels diep en breed gegroeid zijn.

Ik wil graag voorstellen dat het beter is die pijn toe te laten. Want als we de pijn vermijden, betalen we daarvoor de prijs dat we ook de vreugde van echte gemeenschap en haar grote zegeningen mislopen.

Diepe pijn én diepe vreugde zijn beter dan de grijze eentonigheid van een middelmatig sociaal leven. De keuze voor oppervlakkige relaties vergroot uiteindelijk juist de eenzaamheid en de vervreemding; ze lost die niet op.

Martin Buber, de Joodse filosoof uit de vorige eeuw, heeft prachtige dingen gezegd over onze behoefte aan gemeenschap:

Al het leven komt voort uit gemeenschap en streeft naar gemeenschap. Gemeenschap is de bron, de oorsprong van het leven. Daarom kan de mens vervreemding alleen overwinnen en zijn unieke mogelijkheden alleen tot ontplooiing brengen binnen een echte gemeenschap. (geciteerd in Laurence J. Silberstein, *Martin Buber's Social and Religious Thought*, New York, 1990, p. 37)

Voor eenzame nomaden is het een groot voorrecht om deel uit te maken van een kerkgemeenschap zoals St. John's. Maar als we willen dat onze gemeente werkelijk een gemeenschap is, zullen we ook bereid moeten zijn daar hard voor te werken.

De apostel Paulus schreef aan de gemeente in Filippi, een grote havenstad in het Romeinse Rijk, omdat hij wilde dat zij zich inspanden om hun onderlinge gemeenschapsleven te versterken. Als je erover nadenkt, bestond zo'n gemeente in een wereldstad ook uit veel wereldnomaden: zeelieden, veel Joden van wie de wortels elders lagen, mensen die voor werk verhuisden, mensen die zowel geografisch als sociaal voortdurend in beweging waren.

1. Jezus Christus: de natuur van de mens

Om de gemeente in Filippi te laten zien hoe zij haar gemeenschapsleven kon versterken, spoort Paulus haar aan dezelfde gezindheid te hebben als Christus Jezus. Wanneer wij de gezindheid van Christus hebben, zegt Paulus, zal onze gemeenschap sterker worden.

In algemene zin is dat heel waar. Wanneer we ons allemaal richten op het middelpunt, het hart van onze gemeenschap — Jezus Christus — groeien we vanzelf ook dichter naar elkaar toe. Als we verlangen naar hechtere onderlinge verbondenheid, begint dat ermee dat we allemaal dichter naar Hem toegroeien.

Maar Paulus vraagt onze aandacht voor een heel specifiek aspect van Jezus Christus. Dat doet hij op een creatieve manier: hij citeert een lied. Waarschijnlijk schreef Paulus deze brief rond het jaar 61. Het lied dat hij aanhaalt was toen al bekend in de gemeenten. Dat betekent dat het uiterlijk twintig of dertig jaar nadat Jezus in Israël had geleefd, al gezongen werd.

Als wat de gemeenten in het Romeinse Rijk zongen volslagen onzin was geweest, zouden die gemeenten en hun boodschap eenvoudig zijn uitgelachen. Niemand zou zich dan bij de christelijke beweging hebben aangesloten.

Ik denk dat een deel van de kracht van de boodschap van de vroege kerk juist was dat zij controleerbaar was. Er waren intensieve contacten tussen de Joodse gemeenschappen overal in het rijk en Israël. Als de verhalen over Jezus eenvoudigweg niet waar waren geweest, had de kerk geen enkele kans gehad tegenover de kritiek van zowel het jodendom als het heidendom.

Wat konden mensen dan controleren? Om te beginnen de menselijkheid en de werkelijke dood van Jezus. De kerk zong over de echte menselijkheid van Jezus. Waarom was dat zo belangrijk?

Kort nadat het christelijk geloof zich begon te verspreiden, begonnen sommige christenen met een neoplatonische achtergrond te leren dat de goddelijke Jezus geen werkelijk mens was en ook geen echt lichaam had. Daaruit volgde volgens hen ook dat Hij geen echte dood was gestorven.

Voor die christenen, wier wereldbeeld eerst was gevormd door de Griekse filosofie en pas daarna door het Evangelie, was de gedachte dat God Zich werkelijk kon openbaren in een tastbare, lichamelijke menselijke gestalte ondenkbaar. Zij geloofden dat materie slecht was en vereenzelvigden het goede — en God — met de zuivere Idee, met het volkomen geestelijke. Alles wat lichamenlijk was, stond volgens hen per definitie ver van God af, ja zelfs tegenover God.

Maar de gemeenten benadrukten juist hun geloof: Jezus was diep geworteld in de menselijke samenleving, in de Joodse gemeenschap. Hij was werkelijk mens, met hetzelfde uiterlijk en dezelfde menselijke natuur als iedere andere Joodse man. En Hij stierf lichamenlijk, onder grote pijn.

En als je moeite had om dat te geloven, zei de vroege kerk als het ware: ga het dan na. Duizenden mensen in Israël hadden Hem gezien, aangeraakt en met Hem gesproken. Ze hadden Hem zien eten en drinken, en ze hadden Hem aan het kruis zien sterven.

"Dit is Mijn lichaam," zei Jezus vlak voordat Hij werd gekruisigd, toen Hij met Zijn vrienden de maaltijd gebruikte. "Dit is Mijn bloed." Sindsdien heeft de kerk de lichamenlijkheid van Jezus gevierd.

2. Jezus Christus: de natuur van God

Het lied van de gemeenten beweerde ook dat Hij God was. Dat was natuurlijk een buitengewoon indrukwekkende bewering. De eerste christenen waren bereid spot, gevangenschap, lijden en zelfs de dood te verdragen, omdat zij deze belijdenis niet wilden opgeven. Daarom zat Paulus ook in de gevangenis toen hij deze brief schreef.

De vroege kerk moet diep overtuigd zijn geweest van wat zij verkondigde. Die belijdenis was óf waar en de moeite waard om voor te sterven, óf volkomen belachelijk.

Dezelfde mensen die Jezus in Israël hadden gezien en gehoord, konden Zijn wonderen bevestigen en getuigen dat zij Hem over Zijn goddelijke natuur hadden horen spreken. Zij konden verklaren dat Hij sprak en handelde met een gezag dat ieder menselijk vermogen te boven ging.

Van nature was Hij God. Hij leefde in eeuwige heerlijkheid binnen de volmaakte gemeenschap van de heilige Drieëenheid. God had niets nodig; Hij genoot binnen Zichzelf van een volmaakte gemeenschap. Toen deze God de wereld schiep, schiep Hij de mens naar Zijn beeld: als een sociaal wezen, gemaakt om in gemeenschap te leven.

En omwille van de mensheid was Iemand binnen die eeuwige en heerlijke gemeenschap van God bereid mens te worden. Hoewel Hij van nature God was, beschouwde Hij Zijn gelijkheid aan God niet als iets waaraan Hij Zich moest vastklampen.

Hij legde Zijn hemelse heerlijkheid af en werd een nederig mens. Dat was een pijnlijke keuze: ontworteld worden uit de hemelse heerlijkheid en binnentreden in de menselijke gemeenschap, waar Jezus in nederigheid de plaats van een dienaar aannam.

Deze menswording vormt het hart van wat wij in de kerk vieren. Ze bevat ook een diepe les voor ons allemaal. Jezus was, als je het zo wilt zeggen, een expat die van heel ver kwam. Toch heeft Hij de gemeenschap waarin Hij kwam wonen volledig omarmd, hoewel Hij wist dat Zijn tijd daar beperkt zou zijn en dat deelname aan die gemeenschap ook pijn met zich mee zou brengen.

Omdat Jezus werkelijk mens werd, weet Hij precies wat er leeft in onze nomadenharten, wat onze gedachten en gevoelens bezighoudt. Hij kent de eenzaamheid.

Paulus gebruikt dit lied om te verduidelijken wat hij in de verzen daarvoor tegen de gemeente had gezegd. Om de gemeenschap te versterken, schrijft hij, moeten wij dezelfde gezindheid hebben als Christus Jezus:

Doe niets uit eigenbelang of eigendunk, maar laat in nederigheid de één de ander voortreffelijker achten dan zichzelf. Laat eenieder niet alleen oog hebben voor wat van hemzelf is, maar laat eenieder ook oog hebben voor wat van anderen is. (Fil. 2.3-4)

Wij leven in een samenleving die wordt gedomineerd door het opeisen van rechten en doordrenkt is van de filosofie van: *eerst ik*. Opkomen voor je rechten en voorrechten is populair en in sommige situaties zelfs noodzakelijk, maar het vormt geen goed fundament voor echte gemeenschap.

Gemeenschapsleven is onmogelijk wanneer onze eerste vraag is wat wij uit de groep kunnen halen. Het kan alleen groeien en bloeien wanneer wij ons afvragen: wat kan ik voor de ander doen? Hoe kan ik iemand helpen? Waar kan ik dienen? Wat kan ik toevoegen aan het leven van de gemeenschap?

Om de gemeente daartoe aan te moedigen — toen in Filippi, maar net zo goed hier in Maadi — herinnert Paulus ons aan de gezindheid van Jezus: Zijn nederigheid en Zijn dienende houding.

Het diep religieuze geloof dat Christus volledig God is en tegelijk volledig mens werd, brengt ons uiteindelijk bij een heel gewone, alledaagse vraag: Wat kan ik voor jou doen, mijn broer? Hoe kan ik je helpen, mijn zuster?

Martin Buber verwoordt dat prachtig. Als wij gemeenschap met elkaar willen opbouwen:

Een mens mag voor de ander geen middel zijn om zijn eigen doel te bereiken, maar moet voor hem aanwezig zijn als een levend wezen... als iemand voor wie ik er ben, zoals hij er ook voor mij is. (geciteerd in Laurence J. Silberstein, *Martin Buber's Social and Religious Thought*, New York, 1990, p. 179)

Gemeenschap kan niet worden opgebouwd als wij niet bereid zijn onze wortels werkelijk diep te laten doordringen, tot in het hart en de gedachten van de mensen om ons heen.

Ja, dat doet pijn, omdat het ons kwetsbaar maakt. En het doet opnieuw pijn wanneer we onze koffers weer moeten pakken. Het is pijnlijk om onze wortels weer los te trekken wanneer ze diep verankerd zijn geraakt in de bodem van wederzijdse relaties.

Maar zo heeft God ons geschapen: als sociale mensen. Door diep geworteld te zijn in een gemeenschap versterken we niet alleen het gezamenlijke leven, maar ontdekken we ook in heel werkelijke zin wie wij zelf werkelijk zijn.

3. Door de modder naar de heerlijkheid

Jezus ging voor ons door de modder. Daardoor vormde Hij ons niet alleen tot een gemeenschap, maar verkreeg Hij ook opnieuw toegang tot de eeuwige heerlijkheid van God.

Jezus herwon de eeuwige heerlijkheid die Hij eerder omwille van ons had verlaten. Door de gemeenschap te dienen, vond Hij als het ware opnieuw Zijn plaats. Kort voor Zijn sterven bad Jezus:

En nu verheerlijk Mij, U Vader, bij Uzelf, met de heerlijkheid die Ik bij U bezat voordat de wereld er was. (Joh. 17.5)

Juist de nederige dienstbaarheid van Jezus Christus was de reden dat Zijn hemelse Vader Hem opnieuw verhief tot de heerlijkheid van de gemeenschap van de Drieëenheid — tot de allerhoogste plaats — en Hem de Naam gaf boven alle naam.

Voor Joden die diep geworteld waren in de Heilige Schriften, klonk dit lied van de gemeenten als godslastering. In het jodendom was de Naam boven alle namen de Naam van JHWH: *Ik ben Die Ik ben*. Dat is de hoogste Naam van God, een Naam die men uit ontzag niet durfde uit te spreken.

De Joden waren zo bang om deze Naam uit te spreken dat zij, wanneer zij Hem in de Schriften tegenkwamen, niet JHWH uitspraken, maar Adonai, wat Heere betekent.

De Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, verving overeenkomstig dit Joodse gebruik de Naam JHWH door het Griekse woord Kurios, dat eveneens Heere betekent.

"Iedereen zal belijden dat Jezus Kurios is," zegt het oude christelijke lied. Daarmee stelde de kerk Hem gelijk aan de eeuwige God.

Dat wordt nog eens onderstreept doordat in dit lied een vers uit Jesaja wordt aangehaald. In het Oude Testament zegt JHWH:

Voor Mij zal elke knie zich buigen, elke tong zal bij Mij zweren. (Jes. 45.23)

In de christelijke lofzang van de vroege kerk worden deze woorden toegepast op Jezus Christus.

De tweede Persoon van de heilige Drieëenheid was bereid mens te worden en de dood te ondergaan. Hij gaf Zijn eigen rechten en persoonlijke verlangens op om ons te dienen. Zijn eerste zorg was de ander.

En omdat Jezus bereid was te dienen, verhief God Hem opnieuw tot Zijn vroegere heerlijkheid als JHWH, Kurios, de Heere. Wat een indrukwekkende belijdenis van de vroege kerk.

En wat een geweldige belofte is dat ook voor ons. Wij worden geroepen elkaar te dienen, naar het voorbeeld van Jezus Christus. Daarbij mogen wij ook verwachten dat God ons leven in deze nieuwe gemeenschap zal zegenen.

Wanneer wij elkaar in nederigheid tegemoet treden, elkaar dienen en bereid zijn voor elkaar door de modder te gaan, zal dat leiden tot een rijk en gezond gemeenschapsleven in onze gemeente.

Laten we daarom onze sociale wortels diep laten groeien en onszelf aan elkaar geven. Wat kan ik voor jou doen?

+ In de Naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest. Amen.